

KRM en andere richtlijnen

Een vergelijking van natuur- en milieudoelstellingen

Theo Prins
Patricia Schouten
Lybrich van der Linden

1200037-000

Titel

KRM en andere richtlijnen

Opdrachtgever

Rijkswaterstaat Waterdienst

Project

1200037-000

Kenmerk

1200037-000-ZKS-0006

Pagina's

29

Trefwoorden

KRM KRW, VHR, OSPAR, GVB, doelen

Samenvatting

Dit rapport geeft een vergelijking van de natuur- en milieudoelstellingen van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) en verschillende andere internationale beleidskaders, namelijk de Europese regelgeving zoals vastgelegd in Kaderrichtlijn Water (KRW), Vogel- en habitatrichtlijnen (VHR), het Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) en de regionale zeeconventie met betrekking tot de Noordzee (OSPAR). Er wordt een overzicht gegeven van de doelstellingen ten aanzien van natuur en milieu die voortvloeien uit de verschillende beleidskaders, en er wordt een vergelijking gemaakt waarbij aandacht wordt geschonken aan de punten waar de aansluiting tussen de verschillende beleidskaders nog onduidelijkheden oproept.

Referenties

4045184-2500

Versie	Datum	Auteur	Paraaf	Review	Paraaf	Goedkeuring	Paraaf
1	juli 2009	Patricia Schouten, Lybrich van der Linden		Victor Langenberg			
2	dec. 2009	Theo Prins, Patricia Schouten, Lybrich van der Linden		Victor Langenberg		Sharon Tatman	

Status

definitief

Inhoud

1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Doelstelling project	1
2 Methode	3
2.1 Uitgangspunten	3
2.2 Literatuuronderzoek	3
2.3 Vergelijkende tabellen	3
2.4 Analyse doelstellingen	4
3 Overzicht doelstellingen	5
3.1 Toepassingsgebieden	5
3.2 Algemene doelstellingen voor de Noordzee	6
3.3 Doelstellingen voor de Nederlandse Natura 2000 gebieden op de Noordzee	11
3.3.1 Voordelta	11
3.3.2 Noordzeekustzone 1	11
3.3.3 Vlake van de Raan	11
3.3.4 Noordzeekustzone 2	11
3.3.5 Doggersbank	11
3.3.6 Klaverbank	11
3.3.7 Friese front	12
4 Vergelijking van de doelstellingen	19
4.1 KRM en KRW	19
4.2 KRM en VHR	20
4.3 KRM en GVB	21
4.4 KRM en OSPAR	22
4.5 Conclusies	22
5 Referenties	25
Bijlage(n)	
A A-1	

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Kaderrichtlijn Mariene Strategie (KRM) is op 15 juli 2008 in werking getreden. Het algemene doel van deze richtlijn is om uiterlijk 2020 te komen tot een goede milieutoestand van alle Europese mariene wateren door middel van mariene strategieën om het mariene milieu te beschermen. Er wordt uitgegaan van een ecosysteemgerichte benadering, die moet waarborgen dat de economische activiteiten met betrekking tot het mariene milieu een duurzaam karakter krijgen en houden (Artikel 1). De KRM is in Nederland geldig op het gehele NCP en in de kustwateren voor zover aspecten van de milieutoestand nog niet behandeld zijn in de Kaderrichtlijn Water (KRW) (Art. 3). Op het NCP en in de kustwateren zijn naast de KRM meerdere EU-richtlijnen, internationale verdragen en nationale wetten van toepassing.

1.2 Doelstelling project

Dit onderzoek richt zich op de vergelijking van de verplichtingen voor de KRM met de verplichtingen voor andere EU regelgeving en OSPAR beleid. Het betreft hier specifiek een vergelijking met de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn (in Nederland geïmplementeerd in de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet), de Kaderrichtlijn Water, het Gemeenschappelijk Visserij Beleid (GVB) en de internationale afspraken vastgelegd in het OSPAR verdrag.

Deze rapportage is opgesteld in opdracht van de Waterdienst van Rijkswaterstaat, ter ondersteuning bij de nationale implementatie van de KRM.

2 Methode

2.1 Uitgangspunten

- Voor de KRM zijn nog geen milieudoelen vastgesteld, deze zullen door de lidstaten in 2012 worden vastgesteld.
- Voor de KRW doelstellingen is onderscheid gemaakt tussen de biologische doelstellingen en de fysisch-chemisch doelstellingen. Overige verontreinigende stoffen en hydromorfologische ingrepen worden in dit rapport niet verder uitgewerkt. Overige verontreinigende stoffen en hydromorfologische ingrepen zijn in de KRW relatief gedetailleerd uitgewerkt. In geen van de andere richtlijnen/wetten worden overige verontreinigende stoffen en hydromorfologische ingrepen op een dergelijk detailniveau behandeld. Voor een goede vergelijking tussen de richtlijnen/wetten is het detailniveau dat de KRW hanteert zodoende niet noodzakelijk.
- Het onderzoeksgebied beperkt zich tot de Noordzee en de kustzone. De reeds aangewezen Natura 2000 gebieden Noordzeekustzone en Voordelta, en de aan te wijzen gebieden Noordzeekustzone 2, Vlakte van de Raan, Friese Front, Doggersbank en Klaverbank vallen binnen de begrenzing van het onderzoeksgebied.
- De Zuidwestelijke Delta en de Waddenzee worden niet in het onderzoek meegenomen, omdat deze niet onder het werkingsbereik van de KRM vallen.
- De Kaderrichtlijn Water richt zich alleen op de kustwateren. De toepassing van de Vogel- en Habitatrichtlijn leidt tot specifieke doelstellingen voor Natura 2000 gebieden. Andere richtlijnen/wetten geven algemene doelstellingen voor de gehele Noordzee. Om de vergelijking van doelstellingen zo zorgvuldig mogelijk uit te voeren worden de Natura 2000 gebieden apart behandeld.

2.2 Literatuuronderzoek

Middels literatuuronderzoek is een overzicht gemaakt van alle relevante natuur- en milieudoelstellingen van de KRM, de KRW, VHR, het GVB en OSPAR.

Recent is een beschrijving van de instandhoudingsdoelen van de aan te wijzen Natura 2000 gebieden beschikbaar gekomen (Jak et al., 2009).

Informatie over het GVB is aangeleverd door Martin Pastoors (IMARES). Daarnaast is gebruik gemaakt van een publicatie van de Universiteit Utrecht (Dotinga en Trouwborst, 2008) over de bescherming van biodiversiteit in de Noordzee, opgesteld in opdracht van het Planbureau van de Leefomgeving in het kader van de Natuurbalans 2008.

2.3 Vergelijkende tabellen

Sommige richtlijnen hebben algemene doelstellingen voor de gehele Noordzee (KRM, OSPAR, GVB). Natura 2000 instandhoudingsdoelen zijn specifiek per (Natura 2000) gebied, en KRW doelstellingen zijn specifiek voor de KRW kustwaterlichamen.

In hoofdstuk 3 is een vergelijking gemaakt tussen de verschillende natuur- en milieudoelstellingen. Naast een algemeen inleidend overzicht zijn de tabellen opgedeeld op basis van geografische eenheden. De Natura 2000 gebieden waren hierbij leidend. De reden hiervoor is dat de KRW doelstelling in het algemeen geformuleerd zijn voor kleinere oppervlaktes, namelijk de waterlichamen met een begrenzing van 1 zeemijl uit de kust voor ecologische doelstellingen en 12 zeemijl uit de kust voor chemische waterkwaliteit). Deze KRW-gebieden overlappen in sommige gebieden deels met de begrenzing van een Natura 2000 gebied.

De focus van dit onderzoek ligt op een vergelijking van de KRM met de verschillende EU doelstellingen en met de OSPAR doelstellingen. Om deze reden is gekozen voor een pragmatische vergelijking van de verschillende betrokken gebieden. Details in al dan niet overlappende begrenzingen worden in dit rapport niet behandeld.

De KRM doelstelling is uitgangspunt bij het opstellen van de vergelijkende tabellen. De KRM doelstellingen zijn tot nog toe beperkt tot algemene formuleringen, en een algemene definitie van 11 kwalitatief beschrijvende elementen voor de beschrijving van de goede milieutoestand, vermeld in Bijlage I van de KRM (Tabel A.1). De overige richtlijnen en wetten hebben veelal meer gedetailleerde doelstellingen over dezelfde onderwerpen. Op basis van *expert judgement* zijn de doelstellingen van de overige richtlijnen/wetten ingedeeld achter KRM doelstellingen over hetzelfde onderwerp. Op deze manier wordt het mogelijk om per onderwerp de doelstellingen van de verschillende richtlijnen/wetten met elkaar te vergelijken.

2.4 Analyse doelstellingen

Per onderwerp is nagegaan waar de aansluiting van de KRM op de andere beleidskaders nog aandacht vraagt.

3 Overzicht doelstellingen

3.1 Toepassingsgebieden

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de rechtsgeldigheid van de KRM, de KRW, Vogel- en Habitatrichtlijn, de Flora- & faunawet, de Natuurbeschermingswet en het GVB in de verschillende zones vanaf het land richting de exclusief economische zone (EEZ) op open zee. Op de Noordzee en langs de kustzone zijn verschillende grenzen van belang bij de bepaling van het werkingsgebied van diverse richtlijnen en wetten.

De 12-mijls grens vormt de begrenzing van de territoriale wateren. De (zijdellingse) begrenzing met België is geregeld in een grensverdrag met België. De (zijdellingse) begrenzing met Duitsland is nog niet vastgesteld, en samenwerking tussen Nederland en Duitsland in het betwiste gebied is geregeld in een aantal verdragen.

De 1-km zone is van belang, omdat binnen die grens ook provincies en gemeenten een aantal bevoegdheden hebben. Binnen de 1-mijls grens gelden de ecologische doelstellingen van de KRW. De chemische doelstellingen van de KRW hebben betrekking op de 12-mijls zone.

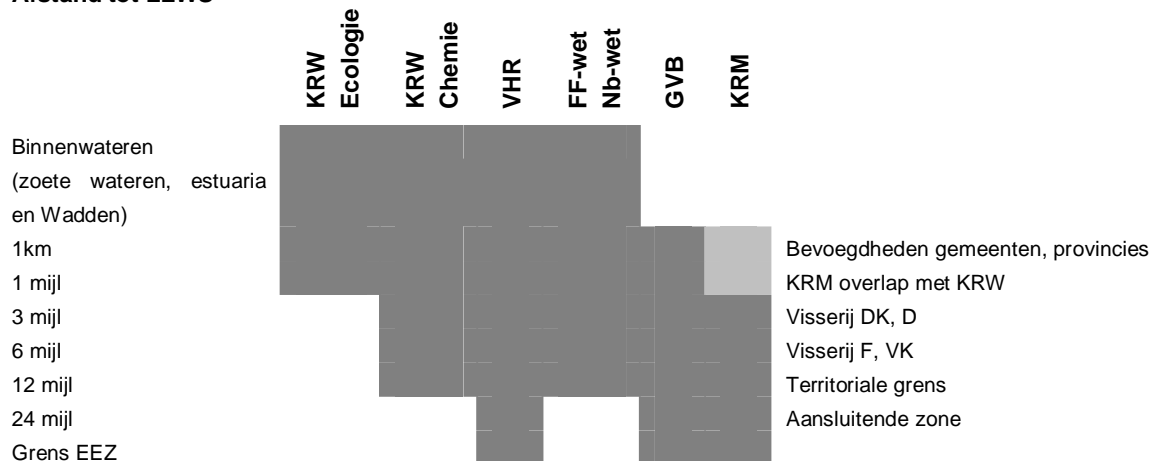
In de 3 tot 12-mijls zone mogen Denemarken en Duitsland vissen, in de 6 tot 12 mijl zone mogen Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk dat. België mag in de hele territoriale zee vissen.

De EU Vogelrichtlijn en EU Habitatrichtlijn zijn in Nederland geïmplementeerd in de Natuurbeschermingswet en de Flora- en faunawet. De hier genoemde nationale wetgeving is echter nog niet van toepassing buiten de 12 mijlszone. Het Europees hof heeft inmiddels aangegeven dat de Vogel- en Habitatrichtlijnen ook in de EEZ van toepassing zijn (Oemrawsingh & Uylenburg, 2002). Het gevolg is dat deze richtlijnen in de hele EEZ geldig zijn. Hier zit vooralsnog een lacune in het wettelijk instrumentarium (Oemrawsingh & Uylenburg, 2002; Schouten, 2004). Op het moment van schrijven ligt er een voorstel voor wetswijziging bij de Tweede Kamer. In de wetswijziging wordt voorgesteld de Natuurbeschermingswet en Flora- en faunawet ook rechtsgeldig te maken in de EEZ.

Nederland claimt sinds 1 september 2006 een aansluitende zone, die het gebied tussen de 12 mijl en 24 mijl betreft. In dit gebied claimt Nederland bepaalde rechten, die overigens geen betrekking hebben op natuur- of milieubescherming (maar regelen dat Nederland toezicht kan uitoefenen op de naleving van regels inzake douane, belastingen, immigratie of de volksgezondheid, en betrekking hebben op archeologische en historische waarden).

De KRM is in principe geldig in zowel de territoriale wateren als de EEZ. Er is een overlap met de KRW in de 1^e zeemijl als het gaat om ecologische doelstellingen, en in de territoriale wateren (12 zeemijl) als het gaat om de chemische doelstellingen (prioritaire stoffen) van de KRW. De KRM heeft een complementaire rol t.a.v. andere Europese regelgeving, en dekt de kustwateren slechts "voor zover bijzondere aspecten van de milieutoestand van het mariene milieu nog niet zijn behandeld in deze richtlijn [KRW] of andere communautaire wetgeving" (Art. 3 lid 1b). Dat betekent o.a. dat rekening moet worden gehouden met maatregelen die al zijn vastgesteld op grond van andere wetgeving (zoals bijv. KRW, Nitraatrichtlijn, etc.).

Afstand tot LLWS

Tabel 3.1 Overzicht van de geografische dekking van de verschillende wetgeving. Het donkergrijze gedeelte geeft het gebied aan waar de regelgeving op dit moment van kracht is. Het lichtgrijze gebied geeft aan dat de KRM hier complementair is aan de KRW.

3.2 Algemene doelstellingen voor de Noordzee

Deze paragraaf geeft een overzicht van de algemene doelstellingen voor de Noordzee die volgen uit de verschillende richtlijnen. In paragraaf 3.3 wordt specifiek naar de doelstellingen voor de Natura 2000 gebieden op het NCP gekeken.

Tabel 3.2 geeft een globaal overzicht van de doelstellingen van de KRM, KRW, Natura 2000, het GVB en OSPAR. Voor Natura 2000 gebieden in de Noordzee zijn instandhoudingsdoelen uitgewerkt die verschillen per gebied. De vergelijking tussen de KRM en de Natura 2000 doelen wordt daarom in de volgende paragrafen apart uitgewerkt per Natura 2000 gebied. Voor de andere richtlijnen en verplichtingen geldt dat deze algemeen voor de Noordzee of delen van de Noordzee (bijvoorbeeld KRW: alleen kustwater) gelden.

Uit Tabel 3.2 blijkt een verschil in detailniveau en concreetheid tussen doelstellingen van de verschillende wetten/richtlijnen (zie ook Van Leeuwen et al. 2008, Bijlage 4). Tevens zijn er verschillen in de jaren waarin doelstellingen gerealiseerd dienen te zijn. De KRM doelstellingen worden in de komende jaren verder geconcretiseerd, en in 2012 vastgesteld. Het overzicht in Tabel 3.3 laat zien dat voor diverse GMT elementen uit Bijlage I van de KRM (Tabel A.1) in ieder geval gedeeltelijk overlap bestaat met doelstellingen en indicatoren uit de andere regelgeving. In aanvulling daarop kan nog opgemerkt worden dat afspraken binnen OSPAR eveneens aansluiten bij verschillende GMT elementen (o.a. t.a.v. gevaarlijke stoffen, eutrofiering, etc.).

Daarnaast kan geconcludeerd worden dat voor verschillende GMT elementen geldt dat deze niet of maar zeer ten dele ook in de andere regelgeving aan de orde komen. Dit geldt bijvoorbeeld ten dele voor Niet-inheemse soorten, en voor Mariene voedselketens, Integriteit zeebodem, Vervuilinge stoffen in visserijproducten, Zwerfafval en Onderwatergeluid.

Richtlijnen	Specifieke doelen	Niveau	Realisatie jaartal	Gebiedsdoelen
Habitatrichtlijn	Habitattypen onder NB wet	Specifieke habitatoorten/ -types zijn benoemd.	Stoppen achteruitgang: 2010 Uitvoering beheersplannen: 2015	Behoud/ verbetering van kwaliteit / uitbreiding verspreiding per Natura 2000 gebied.
	Habitatsoorten onder NB wet			
	Habitatsoorten onder FF wet			
Vogelrichtlijn	Niet broedend onder NB wet	Specifieke vogelsoorten zijn benoemd		
	Broedvogels onder NB wet			
	Vogelsoorten onder FF wet			
Kaderrichtlijn Water	Biologische kwaliteitselementen	Fytoplankton, Macroalgen & Angiospermen, Macrofauna	2015	Goede Ecologische Toestand / Goede Chemische Toestand per waterlichaam
	Fysisch-chemisch	Temperatuur, nutriënten en zuurstofgehalte, doorzicht, pH, zoutgehalte, enz.		
	Chemische stoffen	Prioritaire stoffen en andere relevante chemische stoffen		
Kaderrichtlijn Marien	Biologische diversiteit Niet inheemse soorten Populaties geëxploiteerde soorten Mariene voedselketens Eutrofiering Integriteit zeebodem Hydrografische eigenschappen. Concentraties vervuilende stoffen Vervuilende stoffen in vis Zwerfvuil Toevoer energie, waaronder onderwatergeluid	Doelen worden vastgesteld in 2012	2020	Goede milieutoestand in regionale zee
Gemeenschappelijk Visserij beleid	Duurzame exploitatie van levende hulpbronnen	Bescherming visbestanden Bescherming kwetsbare soorten	Niet bepaald	
OSPAR	Preventie van vervuiling Waarborgen menselijke gezondheid Behouden mariene ecosystemen	Vijf thematische strategieën: a) Eutrofiering b) Gevaarlijke stoffen c) Radioactieve stoffen d) Offshore industrie e) Biodiversiteit en ecosystemen	a) 2010 b) 2020 c) 2020 d) niet bepaald e) 2010	a) Geen eutrofiering b) Geen lozingen c) Geen lozingen boven natuurlijke achtergrond d) Geen schadelijke effecten e) Netwerk bechermd gebieden (MPA's)

Tabel 3.2 Overzicht van de algemene doelstellingen in de verschillende regelgeving.

Tabel 3.3 Vergelijking van de Noordzee-brede natuur- en milieudoelstellingen van de verschillende wetgeving

*Soorten van het NCP

**Soorten die volgens de lijst in de Noordzee voorkomen

KRM Bijlage I GMT elementen	KRW-biologie	KRW fysisch/chemisch	Vogelrichtlijn Bijlage II*	Habitatrichtlijn Bijlage II*	GVB	OSPAR Lijst met bedreigde en achteruitgaande soorten en habitats**		OSPAR overig
1. Biologische diversiteit	Fytoplankton Macroalgen en angiospermen Bodemdieren		Aalscholver Bergeend Bonbekplevier Bonte strandloper Dodaars Drieteenstrandloper Dwergmeeuw Dwergstern Eider Fuut Geeoerde fuut Grote stern Grote zaagbek Kleine mantelmeeuw Krombekstrandloper Kuifduiker Middelste zaagbek Noordse stern Parelduiker Roodkeelduiker Smient Steenloper Strandplevier Visdief Zilverplevier Zwarte stern Zwarte zee-eend Zwartkopmeeuw	Zeeprk Rivierprk Elft Fint Zalm Bruinvis Grijze zeehond Gewone zeehond	SSB (Spawning stock biomass) F (Visserijsterfte)	Noordkromp Portugese ijshaai Purperslak Reuzenhaai Platte oester Schubzwelghai Dougalls stern Stekelrog Drieteenmeeuw Steur Vale pijlstormvogel Vleet Doornhaai Witte rog Elft Zalm Gladde rog Zee/engel Haringhaai Zeeprk Houting Lederschildpad Kabeljauw Bruinvis Kortsnuitzeepaardje Blauwe vinvis Langsnuitzeepaardje Noordkaper Paling	Koraaltuinen Intertidale mosselbanken (Mytilus edulis) Slikken Koudwaterkoraal riffen (Lophelia pertusa) Mosselbanken (Modiolus modiolus) Oesterbanken (Ostrea edulis) Zandkokerworm riffen (Sabellaria spinulosa) Zeeveer en gravende megafauna gemeenschappen Zeegrasvelden (Zostera)	EcoQO's: bruinvissen zeehonden

KRM Bijlage I GMT elementen	KRW-biologie	KRW fysisch/chemisch	Vogelrichtlijn Bijlage II*	Habitatrichtlijn Bijlage II*	GVB	OSPAR Lijst met bedreigde en achteruitgaande soorten en		OSPAR overig
2. Niet inheemse soorten								
3. Commerciële vis en schaal- en schelpdieren					<i>zie Biologische diversiteit</i>			EcoQO Vis
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>		<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>			
5. Eutrofiëring	Fytoplankton	Nutriënten						Comprehensive Procedure / EcoQO (causale factoren, directe en indirecte effecten)
6. Integriteit zeebodem	Bodemdieren					Noordkromp Wulk	<i>zie Biologische diversiteit</i>	
7. Hydrografische eigenschappen		Temperatuur Doorzicht Zoutgehalte Zuurstof						
8. Vervuilende stoffen		Prioritaire stoffen (Bijlage X); stroomgebied relevante stoffen:						JAMP: gevaarlijke stoffen; EcoQo's imposex, olie, vervuilende stoffen in eieren
9. Vervuilende stoffen in visserijproducten								
10. Zwerfafval			<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>				EcoQo plastic
11. Toevoer energie, waaronder onderwatergeluid			<i>zie Biologische diversiteit: zeezoogdieren, vis</i>	<i>zie Biologische diversiteit: zeezoogdieren, vis</i>		<i>zie Biologische diversiteit: zeezoogdieren, vis</i>		Radio-actieve stoffen

Tabel 3.3. Vervolg

3.3 Doelstellingen voor de Nederlandse Natura 2000 gebieden op de Noordzee

In deze paragraaf wordt ingegaan op de doelstellingen voor de Natura 2000 gebieden op het NCP, omdat de instandhoudingsdoelen voor deze gebieden specifiek zijn dan de algemene doelstellingen beschreven in de vorige paragraaf.

De doelstellingen voor de Natura 2000 gebieden (Figuur A.1) zijn ontleend aan de documenten met de beschrijving van de instandhoudingsdoelen voor de al aangewezen gebieden Voordelta en Noordzeekustzone 1, en aan een recente rapportage (Jak et al. 2009) waarin de aanzet wordt gegeven voor de instandhoudingsdoelen van de gebieden die in aanwijzing zijn (Vlakte van de Raan, Noordzeekustzone 2, Doggersbank, Klaverbank, Friese front). Hieronder wordt kort per gebied een beschrijving gegeven.

3.3.1 Voordelta

Het Natura 2000 gebied Voordelta ligt voor de kust van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden (Figuur A.1). Dit gebied overlapt deels met de KRW waterlichamen Zeeuwse Kust en Noordelijke Deltakust (Figuur A.2). In Tabel 3.4 wordt een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM.

3.3.2 Noordzeekustzone 1

Het Natura 2000 gebied dat wordt aangeduid met de naam Noordzeekustzone 1 ligt grotendeels in de kuststrook boven de Waddeneilanden, en strekt zich uit van de kop van Noord-Holland tot de Eems-Dollard (Figuur A.1). Het overlapt deels met de KRW waterlichamen Hollandse kust en Waddenkust (Figuur A.2). Tabel 3.5 geeft een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM.

3.3.3 Vlakte van de Raan

Dit gebied is gelegen in de monding van de Westerschelde een sluit aan op de zuidelijke grens van het Natura 2000 gebied Voordelta (Figuur A.1). Het overlapt met een deel van het KRW waterlichaam Zeeuwse kust (Figuur A.2). Tabel 3.6 geeft een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM.

3.3.4 Noordzeekustzone 2

Dit gebied is een uitbreiding van Noordzeekustzone 1 naar het zuiden, tussen Petten en Bergen aan Zee, en een uitbreiding tot aan de NAP-20 meter dieptelijn (Figuur A.1). Het overlapt met een deel van het KRW waterlichaam Hollandse kust (Figuur A.2). Tabel 3.7 geeft een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM.

3.3.5 Doggersbank

Dit gebied is een relatieve ondiepte in de noordwest punt van het NCP. Het Natura 2000 gebied betreft het Nederlandse deel van de Doggersbank, die zich uitstrekt tot in Britse, Duitse en Deense wateren. Het Nederlandse deel is weergegeven in Figuur A.1. Tabel 3.8 geeft een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM.

3.3.6 Klaverbank

Dit gebied ligt ten noordwesten van Den Helder, en betreft het Nederlandse deel van de Klaverbank, die zich deels ook in Britse wateren bevindt (Figuur A.1). Tabel 3.9 geeft een

overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM

3.3.7 Friese front

Dit gebied ligt ten noorden van Den Helder en is uitsluitend Vogelrichtlijn gebied (Figuur A.1). Tabel 3.10 geeft een overzicht gegeven van de Natura 2000 instandhoudingsdoelen, en de mogelijke relatie met de meest relevante GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels	
1. Biologische diversiteit	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone) H1140B Slik- en zandplaten (Noordzeekustzone) H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zeevetmuur) H1320 Slijkgrasvelden H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks)	H1095 Zeeprrik H1999 Rivierprrik H1102 Elft H1103 Fint H1364 Grije zeehond H1365 Gewone zeehond	A001 Roodkeelduiker A005 Fuut A007 Kuifduiker A017 Aalscholver A034 Lepelaar A043 Grauwe Gans A048 Bergeend A050 Smient A051 Krakeend A052 Wintertaling A054 Pijlstaart A056 Slobeend A062 Toppereend A063 Eider A065 Zwarte zee-eend	A067 Brilduiker A069 Middelste Zaagbek A130 Scholekster A132 Kluut A137 Bontbekplevier A141 Zilverplevier A144 Drieteenstrandloper A149 Bonte strandloper A157 Rosse grutto A160 Wulp A162 Tureluur A169 Steenloper A177 Dwergmeeuw A191 Grote stern
2. Niet inheemse soorten				
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	
6. Integriteit zeebodem	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)			
7. Hydrografische eigenschappen	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone) H1140B Slik- en zandplaten (Noordzeekustzone)			

Tabel 3.4 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor de Voordelta en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels	
1. Biologische diversiteit	H1110B Permanent overstroomde zandbanken (Noordzeekustzone) H1140B Slik- en zandplaten (Noordzeekustzone) H1310A Zilte pionierbegroeiingen (zeekraal) H1310B Zilte pionierbegroeiingen (zevetmuur) H1330A Schorren en zilte graslanden (buitendijks) H2110 Embryonale duinen H2190B Vochtige duinvalleien (kalkrijk)	H1095 Zeeprik H1999 Rivierprik H1103 Fint H1351 Bruinvis H1364 Grijze zeehond H1365 Gewone zeehond	A001 Roodkeelduiker A137 Bontbekplevier A138 Strandplevier A195 Dwergstern A001 Roodkeelduiker A002 Parelduiker A017 Aalscholver A048 Bergeend A062 Toppereend A063 Eider A065 Zwarte zee-eend A130 Scholekster	A132 Kluut A137 Bontbekplevier A141 Zilverplevier A143 Kanoet A144 Drieteenstrandloper A149 Bonte strandloper A157 Rosse grutto A160 Wulp A169 Steenloper A177 Dwergmeeuw
2. Niet inheemse soorten				
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem	H1110B Permanent overstroomde zandbanken (Noordzeekustzone)			
7. Hydrografische eigenschappen	H1110B Permanent overstroomde zandbanken (Noordzeekustzone) H1110B Permanent overstroomde zandbanken (Noordzeekustzone)			

Tabel 3.5 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor Noordzeekustzone 1 en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels
1. Biologische diversiteit	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)	H1095 Zeeprrik H1999 Rivierprrik H1103 Fint H1351 Bruinvis H1364 Grije zeehond H1365 Gewone zeehond	
2. Niet inheemse soorten			
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)		
7. Hydrografische eigenschappen	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)		

Tabel 3.6 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor de Vlakte van de Raan en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels
1. Biologische diversiteit	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)	H1095 Zeeprrik H1999 Rivierprrik H1103 Fint H1351 Bruinvis H1364 Grije zeehond H1365 Gewone zeehond	A001 Roodkeelduiker A002 Parelduiker A063 Eider A065 Zwarte zee-eend A177 Dwergmeeuw
2. Niet inheemse soorten			
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)		
7. Hydrografische eigenschappen	H1110B Permanent overstromde zandbanken (Noordzeekustzone)		

Tabel 3.7 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor Noordzeekustzone 2 en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels
1. Biologische diversiteit	H1110C Permanent overstroomde zandbanken (Doggersbank)	H1351 Bruinvis H1364 Grijze zeehond H1365 Gewone zeehond	
2. Niet inheemse soorten			
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem	H1110C Permanent overstroomde zandbanken (Doggersbank)		
7. Hydrografische eigenschappen	H1110C Permanent overstroomde zandbanken (Doggersbank)		

Tabel 3.8 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor de Doggersbank en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels
1. Biologische diversiteit	H1170 Riffen van open zee	H1351 Bruinvis H1364 Grijze zeehond H1365 Gewone zeehond	
2. Niet inheemse soorten			
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem	H1170 Riffen van open zee		
7. Hydrografische eigenschappen	H1170 Riffen van open zee		

Tabel 3.9 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor de Klaverbank en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

KRM Bijlage I, GMT elementen	N2000-habitattypen	N2000-habitatsoorten	N2000-vogels
1. Biologische diversiteit			A183 Kleine mantelmeeuw Grote jager Grote mantelmeeuw Zeekoet
2. Niet inheemse soorten			
4. Mariene voedselketens	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>	<i>zie Biologische diversiteit</i>
6. Integriteit zeebodem			
7. Hydrografische eigenschappen			

Tabel 3.10 Natura 2000 instandhoudingsdoelen voor het Friese front en mogelijke aansluiting op GMT elementen uit de KRM

4 Vergelijking van de doelstellingen

Op hoofdlijnen sluiten de in dit rapport behandelde Europese en nationale wetgeving en het OSPAR verdrag goed op elkaar aan. In alle gevallen is er sprake van een doelstelling die zich richt op bescherming en behoud van natuur- en milieuwaarden. Toch zijn er uiteraard ook verschillen. De KRM richt zich op bescherming en eventueel herstel van het mariene milieu, waarbij via een ecosysteemgerichte benadering duurzaam gebruik mogelijk moet worden gemaakt. In vergelijking daarmee staat bij de VHR bescherming en herstel meer op de voorgrond, terwijl in het GVB vooral de duurzame exploitatie voorop staat. Ook in het geografisch bereik zijn er verschillen.

Een aantal onderwerpen in de KRM is betrekkelijk nieuw, en speelt niet of nauwelijks een rol in de andere regelgeving. Het gaat hier met name om de bescherming van de zeebodem, en om problemen rond zwerfafval en onderwatergeluid. Niet inheemse soorten worden wel genoemd in de KRW, maar hebben tot nu toe in de uitwerking van maatregelen en doelstellingen voor de kustwateren geen rol gespeeld (Van der Molen & Pot, 2007).

Hieronder wordt een opsomming gegeven van punten waar mogelijk de aansluiting tussen verschillende richtlijnen niet volledig is of waar nog onduidelijkheden bestaan over die aansluiting. Daarbij geldt in alle gevallen de kanttekening dat noch de indicatoren, noch de milieudoelen voor de KRM al vastgesteld zijn. Of er werkelijk sprake zal zijn van een onvolledige aansluiting is afhankelijk van de wijze waarop die indicatoren en milieudoelen uiteindelijk geformuleerd zullen worden.

4.1 KRM en KRW

In principe is de KRM complementair op de KRW. Een belangrijk deel van de oorzaken die het behalen van de GMT mogelijk in de weg staan, bevinden zich “bovenstrooms”. Daarbij kan o.a. gedacht worden aan aanvoer van nutriënten of gevaarlijke stoffen via de grote rivieren, of de effecten van hydromorfologische ingrepen op verbindingroutes voor trekvis. In principe moeten de maatregelen die in het kader van de KRW of andere regelgeving (bijvoorbeeld Nitraatrichtlijn) genomen worden, hierbij de oplossing bieden. Atmosferische depositie is een ander voorbeeld van een transportroute waarbij de bronnen zich voornamelijk buiten het zeegebied bevinden.

Specifieke aandachtspunten:

- De Goede milieutoestand in de KRM wordt niet gedefinieerd aan de hand van referentieomstandigheden, en houdt nadrukkelijk rekening met duurzaam gebruik. Bij de KRW wordt de Goede toestand (Goede ecologische toestand (GET) of Goed ecologisch potentieel (GEP) en Goede chemische toestand (GCT)) gedefinieerd als “een lichte afwijking van de onverstoorde omstandigheden”. Dit laat in principe de mogelijkheid open dat de KRM milieudoelen afwijken van de goede toestand in de KRW.
- De KRM geeft in Tabel 1 van Bijlage III een indicatieve lijst van kenmerken van het ecosysteem, waaronder fysische en chemische kenmerken, habitats, en verschillende biologische kenmerken als vispopulaties, zeezoogdieren en zeevogels. De KRW richt zich in de kustwateren alleen op de drie biologische kwaliteitselementen Fytoplankton, Bodemdieren, en Macroalgen en angiospermen. In de Nederlandse situatie zijn macroalgen en angiospermen in de Noordzee niet van belang (Van der Molen & Pot 2007). De KRM richt zich daarmee op een breder spectrum van ecosysteemkenmerken dan de KRW.
- Een deel van de GMT elementen heeft betrekking op de toestand (“state”) van het ecosysteem, andere GMT elementen hebben vooral betrekking op menselijke

activiteiten (“pressures”). De kwaliteitselementen van de KRW beschrijven alleen de toestand.

- De zeebodem wordt expliciet genoemd in GMT element 6 van de KRM. De KRW heeft geen betrekking op de waterbodem.
- Waar de KRM en KRW geografisch overlappen (1^e zeemijl) kan de KRM mogelijk aanvullende eisen stellen op aspecten die in de KRW niet in beeld zijn, zoals GMT element 6 (Integriteit zeebodem), 10 (zwerfvuil) of 11 (o.a. onderwatergeluid).
- Als het om vervuilende stoffen gaat (GMT element 8) richt de KRW zich met name op de zogenaamde prioritaire stoffen, gespecificeerd in Bijlage X van de KRW. Andere stoffen waarvan bekend is dat die tot milieueffecten kunnen leiden (bijv. hormoonverstorende stoffen) krijgen onvoldoende aandacht in de KRW.
- Mogelijk zal in de KRM meer rekening worden gehouden met biologische effectbepalingen van stoffen. Dit hangt onder meer af van de invulling die GMT element 8 gaat krijgen, De KRW richt zich voor wat betreft de chemische toestand vooral op concentraties van stoffen.
- Niet duidelijk is wat de oplossing is indien er problemen zijn met het behalen van de GMT als gevolg van bronnen “bovenstrooms”, terwijl de voor de KRW geformuleerde maatregelen ten aanzien van die bronnen afdoende zijn om de KRW doelstellingen te behalen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen optreden wanneer stoffen in rivieren en kustwateren de voor de KRW geformuleerde normen halen, maar er toch nog invloed is op structuur en/of functie van het mariene ecosysteem (bijvoorbeeld door een grotere gevoeligheid van mariene organismen).
- De KRW heeft, onder voorwaarden, de mogelijkheid van fasering in de tijd van het behalen van de doelstellingen. Fasering van het behalen van doelstellingen voor de KRW (bijv. t.a.v. nutriënten) maakt mogelijk ook fasering in de tijd voor de KRM noodzakelijk.

4.2 KRM en VHR

In principe zijn de KRM en de VHR complementair. Terwijl de KRM zich richt op bescherming van het gehele mariene milieu en betrekking heeft op de gehele Noordzee, hebben de instandhoudingsdoelen die vanuit de VHR zijn of worden bepaald alleen betrekking hebben op aangewezen Natura 2000 gebieden.

Specifieke aandachtspunten:

- De KRM beperkt zich niet tot specifieke soorten en habitats. Bij de VHR wordt een gunstige staat van instandhouding nagestreefd, waarbij instandhoudingsdoelen alleen voor specifieke soorten en/of habitats worden vastgesteld binnen de begrenzing van een Natura 2000 gebied.
- De KRM besteedt expliciet aandacht aan de bodemfauna in het GMT element 6 (Integriteit zeebodem). Mariene bodemdieren ontbreken in de lijst van beschermde soorten in Bijlage II van de Habitatrichtlijn.
- De doelstelling van de KRM is om in 2020 de GMT te behalen. Voor de VHR zijn geen data vastgesteld waarop de instandhoudingsdoelen behaald moeten zijn.
- Op dit moment zijn twee Natura 2000 gebieden reeds aangewezen en vijf gebieden in aanwijzing (zie hoofdstuk 3). Andere gebieden zijn niet aangewezen (bijv. Hollandse kustzone) of er loopt nog nader onderzoek (o.a. Borkumse stenen, Zeeuwse Banken, Bruine Bank). De vraag is of met de huidige aanwijzing voldaan wordt aan de eisen die de KRM stelt.
- Er zijn voor de meeste mariene Natura 2000 gebieden nog geen beheerplannen vastgesteld, zodat onduidelijk is wat het beschermingsregime is (Van Leeuwen et al. 2008).

- Het is de vraag in hoeverre aan de eisen ten aanzien van GMT element 1 (Biologische diversiteit) wordt voldaan met de nu geformuleerde VHR instandhoudingsdoelen. Door Dotinga & Trouwborst (2008) wordt, met de bruinvis als voorbeeld, beargumenteerd dat op dit moment onvoldoende maatregelen zijn geformuleerd om te voldoen aan het door de Habitatrictlijn vereiste beschermingsniveau.
- Leidt de KRM tot aanvullende eisen, bijv. op basis van de OSPAR lijst van “Threatened and declining species” die meer soorten en habitats bevat dan nu met de aanwijzing van Natura 2000 gebieden is gedekt?
  - Een voorbeeld is de bescherming van de noordkromp, die genoemd wordt in de OSPAR lijst maar niet heeft geleid tot aanwijzing van het specifieke “noordkromp” gebied als beschermd gebied (zie ook Lindeboom et al. 2005; Lindeboom 2008; Van Leeuwen et al. 2008).
  - Ook de Oestergronden voldoen aan de OSPAR criteria, maar niet aan de criteria voor de VHR (Lindeboom et al., 2005).

4.3 KRM en GVB

De KRM benoemt een aantal GMT elementen die direct betrekking hebben op de visserij, maar daarnaast zijn er diverse elementen waarvan duidelijk is dat de visserij als “pressure” mogelijk van grote invloed is op het behalen van de GMT, onder meer doordat kwetsbare populaties worden aangetast (“Biologische diversiteit”) en er verstoring van de zeebodem optreedt door bodemberoerende visserij (“Integriteit zeebodem”). Uit een analyse van het PBL in de Natuurbalans 2008 blijkt dat op dit moment veel beleidsdoelen ten aanzien van duurzame visserij niet gehaald worden (Van Leeuwen et al. 2008).

Het Europese visserijbeleid is de exclusieve bevoegdheid van de Europese Gemeenschap, en wordt geregeld in het Gemeenschappelijk Visserijbeleid, waarin toegang voor visserij tot de Europese wateren op Europese schaal wordt geregeld. Omdat de visbestanden een dynamische verspreiding hebben (in tegenstelling tot bijvoorbeeld minerale bronnen) wordt het beheer daarom ook op een lidstaatoverstijgend niveau afgesproken. Besluitvorming over visserij vindt plaats in de Europese Raad van Ministers voor Visserij. Aan de andere kant is de KRM (net als de KRW en de VHR) juist ingericht op nationale verantwoordelijkheden.

Specifieke aandachtspunten:

- De Kaderrichtlijn Marien stelt strikte voorwaarden aan de nationale verantwoordelijkheid voor de formulering van doelen en te nemen maatregelen. Hier kan een inconsistentie ontstaan tussen het communautaire visserijbeleid aan de ene kant en de nationale beleidsopgave. Indien maatregelen ten aanzien van de visserij vanuit de KRM zijn uitgesloten, dan is het behalen van de GMT mogelijk voor een belangrijk deel afhankelijk van de resultaten van het GVB.
- De aansluiting tussen de KRM en het GVB is niet in detail geregeld. Indien uitvoering van het GVB het voor lidstaten onmogelijk maakt om de KRM doelen te behalen, dan rest de lidstaten geen andere mogelijkheid dan de Europese Commissie te verzoeken actie te nemen.
- Voor de KRM moeten in 2015 maatregelen geformuleerd worden. Voor het gemeenschappelijk visserijbeleid geldt een afwijkende periode. Het huidige GVB is geldig van 2003 tot en met 2012. Vanaf 2013 zou een eventueel nieuw visserijbeleid kunnen ingaan, voor een periode van 10 jaar. De Europese Commissie is in April 2009 een consultatieproces gestart over het nieuwe visserijbeleid middels de publicatie van een groenboek en een beschrijving van het inspraakproces. De vraag is of in het nieuwe visserijbeleid vanaf 2013 een betere afstemming gerealiseerd wordt tussen het visserijbeleid en de overige regelgeving op zee?

- Betere aansluiting tussen KRM en GVB zou mogelijk worden bij een regionalisering van het visserijbeleid (Pastoors, pers.com.) Op het niveau van regionale zeeën is het beter mogelijk om de verschillende belangen en richtlijnen op een integrale manier af te wegen. Het zou betekenen dat besluitvormingsmacht van het Europese niveau wordt gedecentraliseerd naar regionaal niveau, maar ook dat besluitvorming van nationaal niveau (ten dele) op regionaal niveau wordt opgeschaald. Dat zou kunnen via zgn. Regionale Beheers Comités die een brede verantwoordelijkheid krijgen.

4.4 KRM en OSPAR

Door de EC is benadrukt dat bij de implementatie van de KRM gebruik moet worden gemaakt van de al ontwikkelde kennis en ervaring bij de regionale zeeconventies, zoals OSPAR. Een belangrijk onderscheid tussen de KRM en OSPAR is dat de verplichtingen voortvloeiend uit de KRM nadrukkelijker juridisch afdwingbaar zijn. Afspraken binnen OSPAR zijn bindend, maar er zijn geen sancties als deze niet worden nagekomen.

Specifieke aandachtspunten:

- De KRM stelt eisen ten aanzien van het behoud van biologische diversiteit (GMT element 1). Op basis van de OSPAR criteria zouden meer gebieden in aanmerking komen voor aanwijzing als beschermd gebied (Marine Protected Area, MPA) dan de gebieden die nu als Natura 2000 gebied zijn aangewezen. Het is de vraag is hoe binnen de KRM met deze verschillen kan worden omgegaan.
- Met betrekking tot gevaarlijke stoffen, heeft OSPAR in 2002 een "List of Substances of Possible Concern" en een bijgestelde "List of Chemicals for Priority Action" vastgesteld. De prioritaire stoffen zijn vastgesteld op basis van persistentie, risico op bioaccumulatie en toxiciteit. De door OSPAR geselecteerde gevaarlijke stoffen zijn niet volledig gelijk aan de lijst van prioritaire stoffen in de KRW. Door OSPAR wordt samengewerkt met de EC op dit gebied.

4.5 Conclusies

Het toepassingsbereik van de KRM overlapt met de VHR, het GVB en OSPAR. De KRM is complementair aan de KRW, en overlapt in de kustwaterlichamen met de KRW.

De kwalitatief beschrijvende elementen voor de omschrijving van de goede milieutoestand uit Bijlage I van de KRM ("GMT elementen") sluiten voor een deel aan op de doelstellingen en indicatoren uit de andere regelgeving. Daarnaast geldt echter voor verschillende GMT elementen dat die niet of zeer ten dele in andere regelgeving aan de orde komen. Dit geldt onder meer voor de GMT elementen Niet-inheemse soorten, Mariene voedselketens, Integriteit zeebodem, Vervuilende stoffen in visserijproducten, Zwerfafval en Onderwatergeluid.

Voor het behalen van de doelstellingen is de KRM ten dele afhankelijk van maatregelen die in het kader van de KRW uitgevoerd worden. Dat vereist ook goede afstemming van de KRM doelen op de doelstellingen van de KRW. De KRM richt zich op een breder spectrum van ecosysteemkenmerken dan de KRW, die in de Nederlandse kustwaterlichamen alleen betrekking heeft op de kwaliteitselementen Fytoplankton en Bodemdieren. Voor vervuilende stoffen zal de KRM zich mogelijk niet beperken tot concentraties van stoffen, in afwijking van de KRW.

Voor de aanwijzing van beschermde gebieden hanteert OSPAR andere criteria dan de VHR. Dit is een aandachtspunt bij de formulering van milieudoelen voor de KRM.

Het Gemeenschappelijk Visserijbeleid is een exclusieve bevoegdheid van de EU. Afstemming tussen de KRM en het GVB is niet in detail geregeld. Dit betekent dat, waar maatregelen ten

aanzien van visserij nodig zijn voor het behalen van de milieudoelen van de kRM, de lidstaten zelf geen maatregelen kunnen nemen maar afhankelijk zijn van de uitvoering van het GVB. De lidstaten zullen actie moeten ondernemen richting de Europese Commissie indien maatregelen in het GVB gewenst zijn.

5 Referenties

- Dotinga H & Trouwborst A (2008). Juridische bescherming van biodiversiteit in de Noordzee. Universiteit Utrecht, CELP/NILOS, 172 pp.
- EU (1979). Richtlijn 79/409/EEG (Vogelrichtlijn). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31979L0409:NL:HTML>
- EU (1992). Richtlijn 92/43/EEG. Habitatrichtlijn. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31992L0043:NL:HTML>
- EU (2000). Richtlijn 2000/60/EG. Kaderrichtlijn Water. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0060:NL:HTML>
- EU (2008). Richtlijn 2008/56/EG (Kaderrichtlijn Mariene Strategie.). <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:164:0019:0040:NL:PDF>
- Jak RG, Bos OG, Witbaard R & Lindeboom HJ (2009). Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden Noordzee. IMARES rapport C065/09.
- Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM & Berkenbosch A (2005). Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. Rapport RIKZ/2005.008, Alterra Rapport nr. 1109
- Lindeboom HJ, Witbaard R, Bos OG & Meesters HWG (2008). Gebiedsbescherming Noordzee. Habitattypen, instandhoudingsdoelen en beheersmaatregelen. WUR, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOT werkdocument 114, 33 blz
- OSPAR 2008. List of Threatened and/or Declining Species and Habitats. OSPAR Reference no 2008-6
- Oemrawsingh, ST & Uylenburg MMVR, 2002. Toetsingskader natuur voor de Noordzee. I.o.v. RWS Noordzee. Centrum voor Milieurecht, Universiteit van Amsterdam.
- Schouten, P, 2004. Beleidsanalyse slib en ecologie. Een kwalitatieve analyse en vergelijking van nationale en internationale beleidsdoelen met betrekking tot slib en ecologie in de Noordzeekustzone, Waddenzee en Westerschelde. I.o.v. RIKZ. Bureau Waardenburg bv 04-172
- Van der Molen DT & Pot R (2007). Referenties en maatlatten voor de natuurlijke watertypen voor de Kaderrichtlijn Water. STOWA rapport 2007-32.
- Van Leeuwen SJ, Bogaardt M-J, Wortelboer FG (2008). Noordzee en Waddenzee: natuur en beleid. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2008. Planbureau voor de Leefomgeving, PBL rapport 500402013/2008

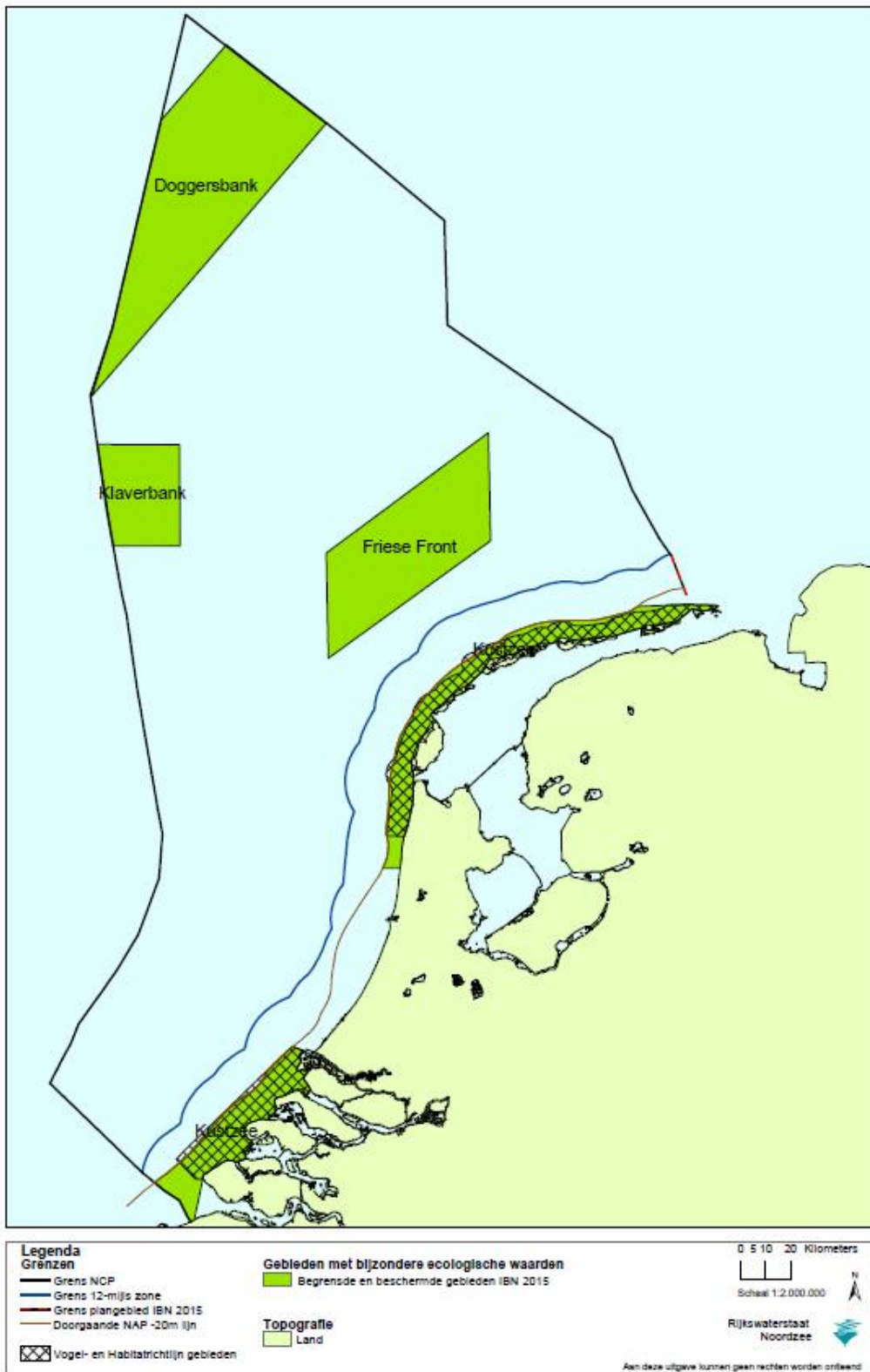

A Bijlage tabellen en figuren

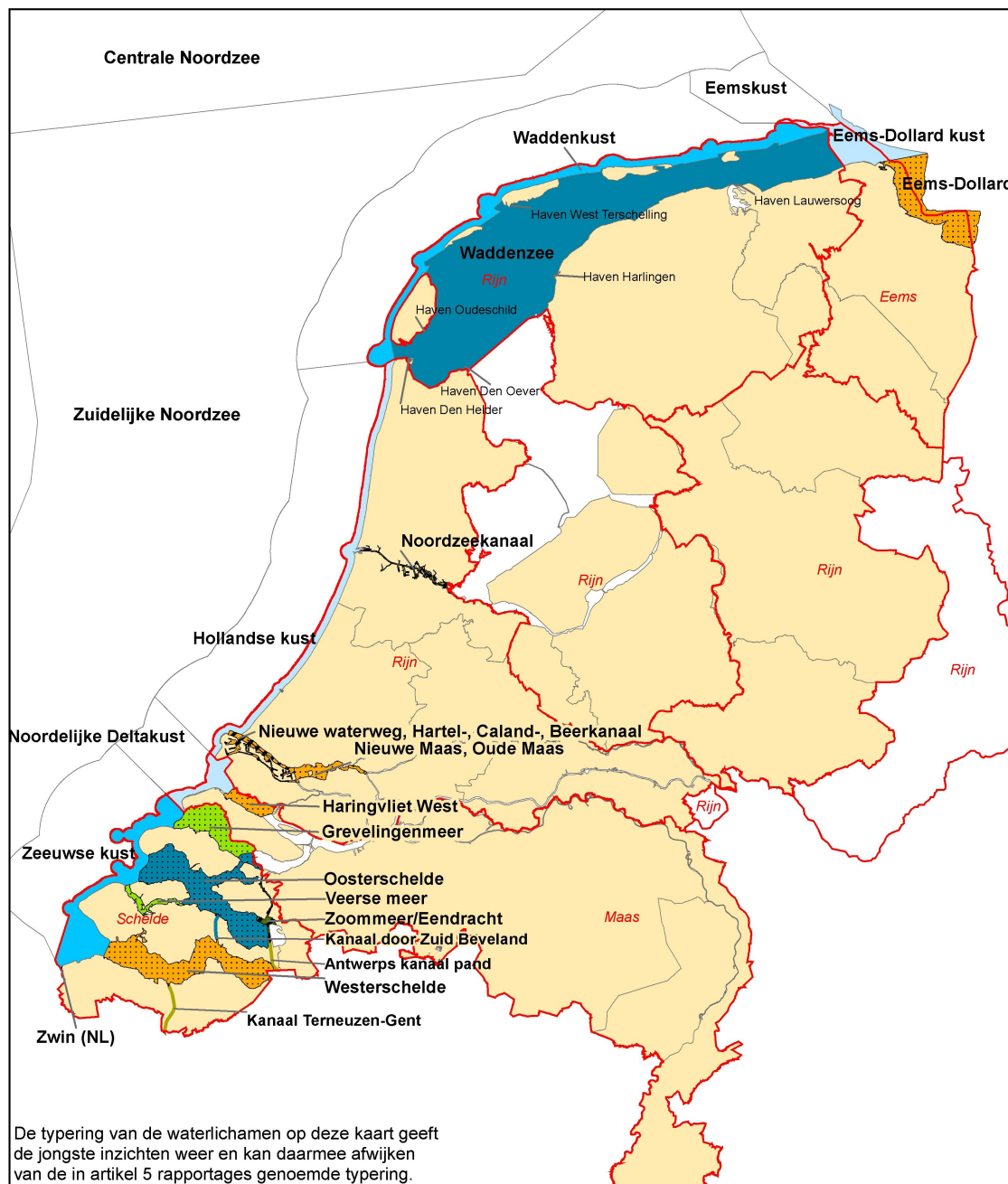
GMT element	
1	De biologische diversiteit wordt behouden. De kwaliteit en het voorkomen van habitats en de verspreiding en dichtheid van soorten zijn in overeenstemming met de heersende fysiografische, geografische en klimatologische omstandigheden.
2	Door menselijke activiteiten geïntroduceerde niet-inheemse soorten komen voor op een niveau waarbij het ecosysteem niet verandert.
3	Populaties van alle commercieel geëxploiteerde soorten vis en schaal- en schelpdieren blijven binnen veilige biologische grenzen, en vertonen een opbouw qua leeftijd en omvang die kenmerkend is voor een gezond bestand.
4	Alle elementen van de mariene voedselketens, voor zover deze bekend zijn, komen voor in normale dichtheden en diversiteit en op niveaus die de dichtheid van de soorten op lange termijn en het behoud van hun volledige voortplantingsvermogen garanderen.
5	Door de mens teweeggebrachte eutrofiëring is tot een minimum beperkt, met name de schadelijke effecten ervan zoals verlies van de biodiversiteit, aantasting van het ecosysteem, schadelijke algenbloei en zuurstofgebrek in de bodemwateren.
6	Integriteit van de zeebodem is zodanig dat de structuur en de functies van de ecosystemen gewaarborgd zijn en dat met name bentische ecosystemen niet onevenredig worden aangetast.
7	Permanente wijziging van de hydrografische eigenschappen berokkent de mariene ecosystemen geen schade.
8	Concentraties van vervuilende stoffen zijn zodanig dat geen verontreinigingseffecten optreden.
9	Vervuilende stoffen in vis en andere visserijproducten voor menselijke consumptie overschrijden niet de grenzen die door communautaire wetgeving of andere relevante normen zijn vastgesteld.
10	De eigenschappen van, en de hoeveelheden zwerfvuil op zee veroorzaken geen schade aan het kust- en mariene milieu.
11	De toevoer van energie, waaronder onderwatergeluid, is op een niveau dat het mariene milieu geen schade berokkent.

Tabel A.1 Kwalitatief beschrijvende elementen voor de omschrijving van de goede milieutoestand (overgenomen uit Bijlage I van de Kaderrichtlijn Mariene Strategie)

Alle gebieden met bijzondere ecologische waarden

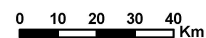

Figuur A.1 Kaart van de Natura 2000 gebieden die reeds aangewezen zijn (Voordelta, Noordzeekustzone 1) of in aanwijzing zijn (Noordzeekustzone 2, Friese Front, Doggerbank, Klaverbank, Vlakte van de Raan).

KRW-waterlichamen: Kust- en overgangswateren Ecologische kwaliteitselementen

- Stroomgebiedsdistricten
  - Andere zoute wateren
  - Kunstmatig
  - Sterk veranderd
- KRW-typologie voor zoute wateren**
- K1, Kustwater: open en polyhalien
  - K2, Kustwater: beschut en polyhalien
  - K3, Kustwater: open en euhalien
  - O2, Overgangswater: matig getijverschil
  - M32, Grote brakke tot zoute meren
  - M30, Zwak brakke wateren
  - M20, Matig grote diepe gebufferde meren

Rijkswaterstaat RIKZ
RIKZ-Kaderrichtlijn Water
Versie: 3.1cs
datum: 1 mei 2007
Status: Concept Ibv Zoutwaterplatform
KRW-RIKZ-typologie-2007-Basis-ecologie.mxd

Figuur A.2 Kaart met de verschillende kustwaterlichamen van de KRW